

***Портрет
чурумалы***
(психологтук)

**Кызыл-Эник Кудажы «ЫЫ»
детектив**

Маадыр-оол Донгакович

- Кижиги ортузу хире назылыг, бедик думчуктуг, кадыр хавактыг эр эгиш-тыныжын соокта буруладыр халып келген...
- Чанагаштаньштарга, ооң мага-бодун аныяк кыс кайгап ханмаан, мойну чалыы буганыы дег, тырың, шыңганнары оон-моон мөчек-мөчек кылдыр уштунгулап келгилээн, кежиниң өңү хүрең, күскү пөш тоору-ла, артында кылаңайнып бар чыткан.

● Маадыр-оол эртен туруп келирге, солагай талакы караа үрүп каан сыңый дег болган, үдү бүде берген, бичии-ле тиг көстүр. Чудурук дег ыжыкты долгандыр кандыг-даа өң бар: кызыл, өкпөң, сарыг, ногаан, хүрең, көк, ягаан. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, челээштиң чеди чүзүнү шупту четче.

АНЫЯК ООЛ

- Баштай таныжып турумда, ылаңгыя хажыызындан көөрүмгө, эки-ле оол болчук. Арын-шырайы-даа аянныг, даштыкы хевир-сынын ышкынмас дээш, хөлегезин безин көрүп кылаштаар. Чугаа-сооткур, эптиг-ээлдек, эвек-чыпшык, ырлаар-шоорлаар, баян-хааржак үнгергеш олуруптарга, кыстарның көксү-хөрээ үстүп-частып каар чыгыы, мээң база болбайн канчаар.

Илбек Иргекович

- ...шүлүксүт фамилиялыг, бичежек дурт-сынныг, шевергин кеттинген аныяк кижии республика прокурорунуң кабинетинге кирип келген.

Прокурор

- Бо улуг эрге-дужаалга, бо кижиге бодаарга, кашты көрүп кажараан, хөйүнү көрүп көгөрээн, бажының дүгү агара берген, хырнында бүдүн хырбача суп каан чүве дег шелегер ижинниг, арын-шырайы акшаан, адак-бышкаа аартаан кижиге олурар ышкаш, ынчалза-даа делгем кабинеттиң ажыл кылыр улуг столунуң артында Илбектиң үе-чергези хире, оон-даа аянныг кеттинген, бичежек мага-боттуг аныяк оол олурган.

Галина Николаевна

- Ол чаа кижии ортузу ажа дүжүп чоруур аваны Галина Николаевна Биче-оол деп адаар болган. Тываның ном үндүрер черинде албан хаап ажылдап турар.
- Ынаар ырак азыгда улгады берген, көк баштыг кадай кижии карактарында ак аржыыл тудуп алган, үспек-часпак сөстөр сымыранып, бүдүү ыглаан турган...

Мерген

- Мерген черле орлан-шоваа оол болган. Бир хар четпейн чыда-ла аптаңгырлап турар апарган. Чугаазы база үнүп келген. Ол бүгү талазы-биле үе-чергелерин ажып турган. Мерген дөзер эвес, суг курту дег болгаш...

Андрей

- Андрюша черле ындыг, от-көсче халыгы дег орлан оол, үе-чергезиниң арзынга барганда, мырыңай эстеңгирлей бээр.

Рональд Ондар

- Чолдак кара тоннуг, бөргүн аажок халыптай тыртып алган шагдаа эр чолаачызы-биле бок төгөр демир доскаар эриинче шалыпкыны кончуг үне халышкаш, ында доң кижиги сөөгүн хаыра чок ушта көдүргөш, машиназының соңгу олудунче киир каап алгаш, база-ла бурт дээннер.

Аныяк оолдар, кыстар

- Прокурор ажилдакчызы бир соңга бажындан бакылапкаш, карактарынга эге-ле бүзүревээн: ында аныяк оолдар, кыстар үпчүген чанагаш кылаштажып турганнар, иеден төрээн боттары. ... Чырык бажың иштинде чүү бооп турары кинода ышкаш көстүп турган: шалдаң аныяктарның оолкызы ылгал чокка чамдыктары таакпылаан, чамдыктары шилдер, стаканнар туткулап алган чоруп турганнар.

Ясир

- Шала шилгедек кулун эът-ханныг Ясир-даа канчаар, чанагаш чоруп турда көөрге, аскыр халываан эмдик кызырак дег...
- Танып каан болур ужурлуг, сарбашкын ышкаш, дүктүг хөректиг Ясир...

Маргарет

- Маргарет онза-ла чараш кыс болган. Ол өселерден ылгалып турган: чолдак чажын сула салып бадырып алган, эмиглери доңгайтыр салып каан ийи ак шаажаң аяктар-ла, чаш хаван оолдары дег, мышкыр ак, ужазының ийи саарын борбаннадыр кылаштап турда, буттары согуннар-ла, бели дээрге ийи тудумдан черле эртпес. Черле ынчаш көрүп турарга, ында эр кижги бүрүзү эмдик аскыр дег, кыс кижги бүрүзү кызыр бе дег болган.

● Кара-бажында чыдар хирезинде Маргарет Ондар бажының дүгүн Англияның эрги премьер-министри ышкаш опайтыр дырааш, кызыл хырнында хининиң кара үдү көстүп турар чолдак кофталыг, эътке өй шылдыгыр джинсилиг, ужазын иде харап улам борбаңнадыр чайып кылаштап кирип келген. Эжикке ол өжегээр доктааш кылынгаш, шала шавыштыр турупкаш, аажок бедик болгаш дыгыш эмиглерин дөстейтир улуг тынган - чараштыр мен бе, көрүштүг-дүр мен бе? Оон байысаакчының баарынга санай аара чоокшулап келгеш, ында сандайга, долгаткан хунажык дег, өеэди берген.

Билдинмес херээжен

- Болчаг кылган билдинмес херээжен дораан-на ыяштар артындан үнүп келген. Ортумак дурт-сынныг, халбаңнарлыг селбегер бөрттүг, дөртегер чолдак тоннуг, тар чүвүрлүг, оозун бодаарга, аныяк херээжен болган. Бир эвес кидис идиктерин санакас болза, ынчаар кеттинген кыстар Кызылдың кудумчуларында эжен эндерик.

Судья

- Хөлчөк узун дурт-сынныг, кастыктарының дүктери чаа-ла көгерип эгелээн, шевергин болгаш чиңгежек мага-боттуг судья бир талазында эр, өске талазында херээжен - ийи улус төлээлеринге үдедип алган, чон долу залче оожум кирип орган.

Четтирдим!